

PREKLAD KOLOKÁCIÍ Z OBLASTI TRESTNÉHO PRÁVA V KONTEXTE KORPUSOVEJ LINGVISTIKY

Zuzana Gašová

Ekonomická univerzita v Bratislave

Gašová, Zuzana. 2022. „Translation of collocations in criminal law in the context of corpus linguistics.“ *Philologia* 32 (1): 57–71.

Abstrakt: Cieľom predkladaného článku je poukázať na možnosti, ktoré ponúka korpusová analýza pri skúmaní inojazyčných ekvivalentov pre kolokácie, ktoré sa viažu na vybranú odbornú oblasť (trestného práva). Naplnenie takéhoto cieľa implikuje prepojenie viacerých vedných oblastí (resp. príslušných termínov) a ozrejenie ich vzájomných vzťahov. V úvodných kapitolách bude preto pozornosť najskôr venovaná krátkemu teoretickému exkurzu, a po ňom bude nasledovať ťažisková časť článku, predstavenie problematiky prostredníctvom analýzy konkrétneho vybraného príkladu – trestnoprávneho pojmu *trest odňatia slobody*.

Kľúčové slová: kolokácie, korpusová analýza preklad, odborný jazyk, nemecký jazyk, slovenský jazyk

Abstract: The aim of this article is to use a concrete example to show the possibilities offered by corpus analysis in the study of equivalents for collocations from a selected subject area (criminal law). Achieving this goal implies connecting several scientific fields (or given terms) and explaining their mutual relationships. In the introductory chapters attention will first be paid to a short theoretical excursion, followed by the main part of the article, the presentation of the issue by means of the analysis of a selected example – the criminal law concept of imprisonment.

Key words: Collocations, Corpus Analysis, Translation, Language for Specific Purposes, German, Slovak

K POJMU KOLOKÁCIA

Pojem *kolokácia* nachádza v modernej lingvistike pomerne rozsiahlu reflexiu v najrôznejších kontextoch (porov. napr. Adamcová (2020); Bahns (1993); Čermák (2000); Ďurčo (2007); Hausmann (2007); Ivanová (2013); Steyer (2013); Vajičková (2014a; 2014b)), a vzhľadom na to ani jeho vymedzenie nemusí byť vždy jednoduché. Vychádzajúc z etymologického výkladu slova *kolokácia* – predpona *ko-*, resp. *co-* indikuje význam *spolu* *s*; druhá časť slova odkazuje na *miesto*, *umiestnenie* (porov. napr. Králik 2015, 279 a 331; príp. DUDEN – Herkunftswörterbuch 2014, 461 a 528) možno jeho význam v najširšom zmysle ponímať ako *súvýskyt*. Tento v lingvistike vzťahujeme na súčasnú prítomnosť slov v texte. S takýmto výkladom korešpondujú aj vybrané definície tohto pojmu z odbornej literatúry. Zástupne možno uviesť definíciu z nemeckého jazykovedného lexikónu (Glück 2005, 327), v ktorom je tento pojem v širšom slova zmysle prezentovaný

„ako očakávateľný súvýskyt (*kookurencia*) lexém na základe (a) vzájomnej vecnej súvislosti denotátov (*dážď* ↔ *oblak*, *havran* ↔ *čierny*, *vlk* ↔ *zavýjať*), (b) vzájomnej sémantickej asociácie (*odvaha* ↔ *dôvera*, *veľký* ↔ *malý*, ...), (c) vzájomnej lexikálnej kompatibility (*labka* ↔ *štvornohé zviera*, *vraník* ↔ *čierny*, *blond* ↔ *vlasy*, *hrýzť* ↔ *zuby*), (d) frazematického spojenia (... *vysoké očakávania* vs. *veľké nádeje*), (e) konceptuálnych stereotypov (*tragická nehoda*, *poľutovaniahodný incident*, *skvelá kariéra*)“ [vl. preklad].

Zároveň možno súhlasne s autorským tímom Ďurčo a Vajičková (2016, 26) konštatovať, že

„pojmem *kolokácia* je v súčasnosti spravidla používaný vo dvoch významoch: a) v abstraktnom význame ako označenie pre spojenia slov, ktoré sú sémanticky ‚kompatibilné‘ a b) v konkrétnom význame ako označenie pre ustálené slovné spojenia, ktoré vytvárajú lexikálno-sémantickú kategóriu nachádzajúcu sa v lexikálnom systéme jazyka medzi voľnými slovnými spojeniami a idiómami“ [vl. preklad].

Vychádzajúc z uvedených informácií je v kontexte predkladaného článku pojem *kolokácia* vnímaný ako slovné spojenie disponujúce nižšou alebo vyššou mierou ustálenosti, t. j. ide o takú kombináciu lexém, ktorú je v rovnakej podobe možné nájsť v rozličných textoch¹.

¹ Môže ísť o žánrovú, mediálnu, tematickú a i. rozličnosť.

KOLOKÁCIE Z PERSPEKTÍVY ODBORNÝCH JAZYKOV A TRANSLATOLÓGIE

Prienik pojmu *kolokácia* s oblasťou odborných jazykov možno vidieť aj vo viacslovných termínoch. Hoci vzájomný vzťah viacslovných termínov a kolokácií je v odbornej literatúre reflektovaný rôzne (porov. napr. Cedillo 2004, 47 f.), možno sa na tomto mieste stotožniť s prístupom Höppnerovej (1991 a 2013), ktorá sa vyslovuje za zaradenie viacslovných termínov ku kolokáciám (porov. aj Kratochvílová (2011)). Viacslovné termíny² sa dajú charakterizovať ako lexikalizované slovné spojenia nesúce znaky (jednoslovných) odborných výrazov (termínov), t. j. vyznačujú sa jazykovou správnosťou, presnosťou, transparentnosťou, vecnosťou (porov. aj Arntz – Picht – Schmitz 2014, 115). Ich používanie je viazané na komunikáciu medzi vedcami (odborníkmi) v konkrétnej odbornej oblasti. Viacslovné termíny „pozostávajú z prinajmenšom dvoch samostatne písaných, syntakticky spojených slovíčok, ktoré môžu byť jednoduché alebo zložené“ (Arntz – Picht – Schmitz 2014, 115). Striktné vymedzenie formálnej aj konceptuálnej roviny (viacslovných) termínov a ich silná vzájomná spätosť hrá kľúčovú úlohu v procese komunikácie medzi odborníkmi a je predpokladom naplnenia charakteristických atribútov odbornej komunikácie, ktorými sú napr. odbornosť, jednoznačnosť, presnosť či vecnosť. Viacslovné termíny z právnej oblasti sa dajú priblížiť napríklad prostredníctvom kategorizácie trestov uvádzaných a definovaných v Trestnom zákone (Zákon č. 300/2005 Z. z., § 32 Druhy trestov). Nachádzame tu napr. *trest odňatia slobody, trest domáceho väzenia, trest povinnej práce, peňažný trest, trest prepadnutia majetku* a i.

Z pohľadu komunikácie vo vybranom odbore vo viacjazyčnom kontexte (v prípade právnej oblasti³ môže ísť napr. o medzinárodné súdne konania) vystupuje do popredia aj otázka prekladu, resp. preložiteľnosti termínov. V procese hľadania vhodného inojazyčného ekvivalentu je v takomto prípade relevantné zdôrazniť stratégiu substitúcie (porov. Snell-Hornby – Hönig – Kušmaul – Schmitt 2015, 152). Úlohou prekladateľa je nájsť taký výraz, ktorý je v danej

² Arntz – Picht – Schmitz (2014, 115) používajú termín *viacslovné pomenovanie* (nem. *Mehrwortbenennung*), ktoré je možné chápať ako ekvivalent k *viacslovnému termínu*, pretože výraz *pomenovanie* (nem. *Benennung*) stotožňujú s výrazom *termín*, resp. *odborný výraz* (nem. *Terminus, Fachausdruck*).

³ Voľba právnej oblasti v kontexte úskalí prekladu odborných textov nie je náhodná, práve táto oblasť nachádza vzhľadom na svoje rozličné špecifiká živú odozvu aj v odbornej literatúre (porov. napr. Ďuricová 2016; Gergel 2017; Mandáková (2020); Mügllová – Wrede – Gromová 2020; Štefaňáková 2014; Štefčík 2018; Štefková 2018; Wrede 2020).

odbornej oblasti v cieľovom jazyku zaužívaný a predstavuje jazykovú symbolizáciu (ideálne) rovnakého, alebo aspoň čo najpodobnejšieho konceptu ako je tomu pri výraze vo východiskovom jazyku. Inými slovami, prekladateľ *nahradí* odborný výraz východiskového jazyka takým odborným výrazom v cieľovom jazyku, ktorý je spätý s (ideálne) rovnakým konceptom. Táto – obzvlášť v právnej oblasti, s ohľadom na existenciu jednotlivých samostatných národných právnych systémov – náročná úloha sa stáva ešte zložitejšou v prípade viacslovných termínov, a to aj z dôvodu, že do popredia okrem iného vystupuje aj kvantitatívna diskrepancia: ustálená kombinácia (súvýskyt) viacerých slov sa v prípade viacslovných termínov spája s jedným, presne vymedzeným konceptom. Je preto potrebné, aby prekladateľ pre zaužívané slovné spojenie asociované so striktno vymedzeným konceptom dokázal nájsť vhodný výrazový prostriedok v cieľovom jazyku. Použitie „základnej“ prekladateľskej pomôcky, prekladového slovníka, nemusí byť vždy úspešné. Môže tomu tak byť v prípadoch, keď sa hľadané slovné spojenie v slovníku nenachádza, alebo keď sa pri danom slovnom spojení vyskytuje niekoľko inojazyčných náprotivkov, prípadne keď sa v rozličných slovníkoch nachádzajú rozličné ekvivalenty. Takáto situácia si vyžaduje bližšie preskúmanie jednotlivých navrhovaných ekvivalentov, na čo však prekladový slovník spravidla nepostačuje. Ako vhodný nástroj na získanie doplnujúcich informácií môže poslúžiť korpusová analýza.

KOLOKÁCIE A ICH PREKLAD Z POHLADU KORPUSOVEJ LINGVISTIKY

Korpusová lingvistika, resp. údaje získané prostredníctvom korpusovej analýzy⁴ môžu v prípade mnohých prekladateľských problémov poskytnúť indície a slúžiť ako užitočný záchytný bod pre hľadanie riešenia vhodného inojazyčného ekvivalentu. Z takéhoto pohľadu môže byť prínosné získavanie informácií pomocou paralelných korpusov. Keďže skúmaná problematika bude v nasledujúcej kapitole (kap. *Analýza trestnoprávneho pojmu ‚trest odňatia slobody‘*) predstavená prostredníctvom narábania so Slovenským národným korpusom (SNK; porov. <https://korpus.sk/>), je pojem *paralelný korpus* na tomto mieste ponímaný tak, ako ho predstavujú Šimková, Gajdošová et al. (2017, 128): „*Paralelné korpu-*

⁴ K pojmom *korpus*, *korpusová lingvistika* a *korpusová analýza* porov. odborné zdroje slovenskej a českej proveniencie napr. Čermák (2017), Šimková – Gajdošová – Kmeťová – Debnár (2017); ako aj odborné zdroje od autorov z nemecky hovoriacich krajín, napr. Hirschmann (2019), Lemnitzer – Zinsmeister (2006), Perkuhn – Keibel – Kupietz (2012), Scherer (2006).

sy sa v SNK budujú ako korpusy rovnakých textov v dvoch jazykoch, najčastejšie v jazyku originálu a prekladu.“

Korpus – na rozdiel od prekladových slovníkov – ponúka možný prekladový ekvivalent v jeho širšom jazykovom okolí – ko-texte, (hoci nevýhodou je, že príslušný ekvivalent musí analyzujúci v inojazyčnej časti paralelného korpusu identifikovať samostatne) a je možné dohľadať si aj ďalšie kontextuálne informácie (t. j. informácie viažuce sa na komunikačnú situáciu), ako napr. zdroj, čas a miesto vzniku, resp. zverejnenia daného textu, textový žáner a pod. Tieto skutočnosti umožňujú prekladateľovi získať širšie spektrum informácií vytvárajúcich vhodný základ pre výber čo najprimeranejšieho inojazyčného ekvivalentného výrazu s ohľadom na jeho začlenenie do daného textu (resp. ko-textu a kontextu). Ďalšou výhodou pri práci s (paralelným) korpusom je možnosť vyhľadávania prekladových ekvivalentov k zvolenému reťazcu (slov, lexém a i.), čo môže prekladateľovi pomôcť získať nové informácie aj v prípadoch kolokácií, ktoré nemusia byť zahrnuté v prekladových slovníkoch.

Potrebné je však spomenúť prinajmenšom jednu – menej výhodnú – vlastnosť korpusov, a síce ich možnú chybovosť, ktorá je priamo spojená s autentickým charakterom korpusu. Keďže autentické prehovory a/alebo textové výstupy sú chybové, musí analyzujúci brať do úvahy aj to, že táto vlastnosť sa môže premietnuť do zistených údajov, a preto je pri analýze korpusu nevyhnutný kritický prístup.

ANALÝZA TRESTNOPRÁVNEHO POJMU TREST ODŇATIA SLOBODY

Spôsob, akým môžu informácie získané prostredníctvom analýzy korpusu vytvoriť východiskovú bázu v procese prekladu konkrétnej kolokácie, a napomôcť tak pri výbere vhodného inojazyčného ekvivalentu, sa dá demonštrovať aj prostredníctvom konkrétneho príkladu, východiskového trestnoprávneho pojmu *trest odňatia slobody*.

Slovenský národný korpus umožňuje používateľom aj narábanie s paralelnými korpusmi, pričom v prípade jazykového páru *slovenský jazyk a nemecký jazyk* je k dispozícii slovensko-nemecký paralelný korpus (par-skde-all-2.0). Pri vyhľadávaní v paralelnom korpuse nachádzame pre východiskový pojem – slovenský trestnoprávny termín *trest odňatia slobody* – nasledovné nemecké ekvivalenty: *Freiheitsstrafe* (225)⁵, *Haftstrafe* (171), *freiheitsentziehende Strafe* (54),

⁵ Údaj v zátvorke vyjadruje frekvenciu výrazu doloženú v analyzovanom paralelnom korpuse (par-skde-all-2.0-sk).

Gefängnisstrafe (45), *Freiheitsentzug* (21), *Freiheitsentziehung* (5), *Ersatzfreiheitsstrafe* (2), *Gesamtfreiheitsstrafe* (2), *Haft ohne Bewährung* (2), *freiheitsentziehende Justizmaßnahmen* (2), *freiheitsberaubende Maßnahmen* (1) a *freiheitsentziehende Strafmaße* (1).

V nasledujúcej časti textu budú tieto nemecké ekvivalenty k východiskovému pojmu *trest odňatia slobody* zhodnotené⁶ cez prizmu vyššie uvedeného širšieho náhľadu, zahŕňajúceho získanie ko-textuálnych a kontextuálnych informácií k analyzovanému pojmu (porov. kap. *Kolokácie a ich preklad z pohľadu korpusovej lingvistiky*). Z pohľadu textového žánru ide pri všetkých identifikovaných zdrojoch o texty spájajúce sa s legislatívou Európskej únie (*Úradný vestník Európskej únie / Amtsblatt der Europäischen Union*), alebo o príklady z digitálneho korpusu Európskeho parlamentu (*Das digitale Korpus des Europäischen Parlaments*), či texty, ktoré sú súčasťou multilingválnych paralelných korpusov *DGT-Acquis* zostavených z textov časopisu *Official Journal of the European Union*. V širšom zmysle ide o súčasné vecné texty, ich vznik sa v jednotlivých prípadoch viaže na časové rozpätie spadajúce medzi roky 2004 až 2012. Všetky zdroje preto indikujú spojitosť s legislatívou Európskej únie, a dokladajú tak platnosť identifikovaných ekvivalentov v kontexte súčasného európskeho práva. Pri početnejšie zastúpených nemeckých ekvivalentoch (*Freiheitsstrafe*, *Haftstrafe*, *freiheitsentziehende Strafe*, *Gefängnisstrafe*) alternujú všetky tri zdroje. Pri niektorých ďalších (*Freiheitsentzug*, *Haft ohne Bewährung*) dva a pri všetkých ostatných (*Freiheitsentziehung*, *Ersatzfreiheitsstrafe*, *Gesamtfreiheitsstrafe*, *freiheitsentziehende Justizmaßnahmen*, *freiheitsberaubende Maßnahmen*, *freiheitsentziehende Strafmaße*) je zastúpený len jeden z vyššie uvádzaných textových zdrojov.

Ekvivalent *Freiheitsstrafe*

Najfrekvencovanejším nemeckým ekvivalentom vyskytujúcim sa v slovensko-nemeckom paralelnom korpusu Slovenského národného korpusu⁷ (par-skde-all-2.0sk) je **výraz *Freiheitsstrafe***. Tento nachádzame ako navrhovaný prekladový ekvivalent k východiskovému pojmu *trest odňatia slobody* aj v aktuálne bežne dostupných prekladových slovníkoch slovenskej a českej proveniencie zameraných na oblasť práva, resp. jemu príbuzných odborov, ako napr. Krenčiová – Krenčey (2002), Ondrčková – Lišková – Pospíšilová (2005), Aleš (2003),

⁶ Niekoľko východiskových úvah je uvedených aj v: Gašová (2022, 84 ff.).

⁷ Slovenský národný korpus (SNK) je dostupný na: <https://korpus.sk/>

Bürger (1998), Munková – Liška – Giese (2006). Len v slovníku autorského tandemu Krenčeyová – Krenčey (2002) sa uvádzajú okrem štandardne uvádzaného ekvivalentu *Freiheitsstrafe* aj výrazy *Haftstrafe* a *Zuchthausstrafe*. Možno preto konštatovať, že ide o akúsi najzaužívanejšiu, najbežnejšiu formu prekladu spojenia *trest odňatia slobody* do nemeckého jazyka. S touto skutočnosťou korešponduje aj pomerne široké spektrum ko-textov, do ktorých je začlenená kolokácia *trest odňatia slobody* prekladaná do nemeckého jazyka ako *Freiheitsstrafe* v analyzovanom paralelnom korpuse. Jednotlivé korpusové nálezy sa týkajú rovnako vnútroeurópskeho práva v jednotlivých členských štátoch Európskej únie, alebo legislatívnych vzťahov medzi nimi, legislatívnych úprav vzťahujúcich sa na Európsku úniu ako celok, či na legislatívne vzťahy voči štátom nepatriacim do Európskej únie. Zároveň možno doložiť spojitost s páchaním rozličných typov trestnej činnosti, ako napr. pranie špinavých peňazí (hospodárska trestná činnosť), nedodržiavanie ustanovení týkajúcich sa voľného pohybu pracovníkov (pracovné právo), ale aj porušovanie legislatívne záväzných ustanovení, ktoré sa týkajú mnohých ďalších oblastí, ako napr. pracovných vzťahov vo všeobecnosti, ekológie, ľudských práv atď.

Ekvivalent *Haftstrafe*

Ďalší možný zodpovedajúci nemecký náprotivok slovenského termínu *trest odňatia slobody*, ktorý bol doložený prostredníctvom analýzy slovensko-nemeckého korpusu, je **výraz *Haftstrafe***. Ako už bolo spomenuté, tento je zastúpený len v jedinom sledovanom prekladovom slovníku, Krenčeyová – Krenčey (2002). Pri bližšom nahliadnutí do textového okolia skúmanej kolokácie (fungujúcej ako KWIC) možno s ohľadom na sémantické súvislosti pri používaní výrazu *Haftstrafe* v nemeckom jazyku konštatovať silnú spätosť komunikácie Európskej únie v oblasti práva s neurópskymi štátmi, resp. štátmi, ktoré nie sú členmi Európskej únie, a to najmä v súvislosti s porušovaním ľudských práv⁸. V bezprostrednej blízkosti výrazu *Haftstrafe* v mnohých prípadoch figurujú na jednej strane explicitne vyjadrené pomenovania takýchto štátov v nominálnej alebo atributívnej podobe, ako napr. Bahrajn, Bielorusko, Indonézia, Irán, Maroko, Turecko, alžírskе médiá, alžírskе úrady, iránski aktivisti, [odsúdený] iránsky filmový režisér, marocké úrady, marocký parlament, mjanmarský režim,

⁸ V menšej miere boli doložené aj iné oblasti práva, ako napr. obchodné právo (podmienky predaja geneticky modifikovaných potravín na Cypre).

Srbská vláda⁹ atď.; na druhej strane sa vyskytujú implicitne vyjadrené spojitosti, doložené napr. prostredníctvom mien politicky činných osôb z takýchto štátov, ako napr. Mahmúd Ahmadínadžád, Riad Seif a Mamun al – Humsi, Ajman Nour, Nasrín Sutúdeová a i., alebo prostredníctvom formulácií poukazujúcich na rozličný status dotknutej osoby v rámci legislatívy v závislosti od toho, či je, alebo nie je štátnym príslušníkom členského štátu Európskej únie¹⁰. Okrem toho sa výraz *Haftstrafe* vyskytuje v spojitosti s Talianskom. Tieto skutočnosti napovedajú, že ekvivalent *Haftstrafe* je prednostne používaný v kontexte medzinárodnej komunikácie Európskej únie.

Ekvivalent *freiheitsentziehende Strafe*

Kolokácia *freiheitsentziehende Strafe* ako ekvivalent slovenského trestno-právneho pojmu *trest odňatia slobody* nadobúda v skúmanom korpuse veľmi špecifické použitie, pretože podľa zistených nálezov sa prednostne spája s *uplatňovaním zásady vzájomného uznávania rozsudkov v trestných veciach, ktorými sa ukladajú tresty odňatia slobody alebo opatrenia zahrňajúce odňatie slobody...* [nem. *die Anwendung des Grundsatzes der gegenseitigen Anerkennung auf Urteile in Strafsachen, durch die eine freiheitsentziehende Strafe oder Maßnahme verhängt wird*]. Používanie spojenia *freiheitsentziehende Strafe* v nemeckej časti paralelného korpusu sa totiž vo väčšine doložených príkladov viaže na konkrétne legislatívne uznesenie Európskeho parlamentu z 25. októbra 2007 o návrhu rámcového rozhodnutia Rady o uplatňovaní zásady vzájomného uznávania rozsudkov v trestných veciach, ktorými sa ukladajú tresty odňatia slobody alebo opatrenia zahrňajúce odňatie slobody alebo na Rámcové rozhodnutie Rady 2008/909/SVV z 27. novembra 2008 o uplatňovaní zásady vzájomného uznávania na rozsudky v trestných veciach, ktorými sa ukladajú tresty odňatia slobody alebo opatrenia zahrňajúce pozbavenie osobnej slobody, na účely ich výkonu v Európskej únii.

⁹ Ortografia príkladov zistených prostredníctvom korpusu je vždy prevzatá v določenej forme.

¹⁰ Ide o formulácie nasledovného typu: „... Vnútroštátna právna úprava umožňujúca rozdielne zaobchádzanie vykonávajúcim súdnym orgánom, pokiaľ ide o požadovanú osobu, ktorá odmieta svoje vydanie podľa toho, či je štátnym príslušníkom vykonávajúceho členského štátu alebo iného členského štátu...“ (Úradný vestník Európskej únie, stiahnuté z <http://apertium.eu/data, oj-4 ss02-09-2011, 1->) alebo: „Rozsudky v krajinách, ktoré nepatria do EÚ totiž nie vždy prinesú trest odňatia slobody.“ (Úradný vestník Európskej únie, stiahnuté z <http://apertium.eu/data, oj-4ss, 1-02-09-2011>).

Ekvivalent *Gefängnisstrafe*

Opäť na základe analýzy kontextu skúmanej kolokácie *trest odňatia slobody* možno konštatovať, že jej nemecký ekvivalent, **výraz *Gefängnisstrafe*** sa – podobne ako výraz *Haftstrafe* – v korpuse používa najmä v súvislosti s trestným právom týkajúcim sa porušovania ľudských práv v rozličných z – predovšetkým – neeurópskych krajinách. V jednom prípade bolo doložené použitie výrazu v kontexte európskeho patentového práva. Prvú sféru dokladajú explicitne napríklad spojenia ako *afgánsky Najvyšší súd; reforma alžírskoho trestného práva; zákon o Austrálskej federálnej polícii; trest odňatia slobody, ktorý bol uložený čínskemu internetovému disidentovi Yangovi Maodongovi; nigérijský federálny trestný poriadok; odvetné opatrenie Sudánu; článok tureckého trestného zákona*, ale aj mnohé ďalšie spojenia, napr. v súvislosti s Bieloruskom, Iránom či Srbskom, alebo implicitne časti ko-textu ako *účasť v teroristickej organizácii Hofstadgroep; tresty odňatia slobody vynesené nad Faridom Alilatom, Fouadom Boughanemom, Hakimom Lâmom* a mnohé iné. Používanie výrazu *Gefängnisstrafe* v súvislosti s druhým okruhom dokladá napríklad spojenie *výška trestov za porušenie práv duševného vlastníctva*.

Ekvivalent *Freiheitsentzug*

Výskyt **ekvivalentu *Freiheitsentzug*** v zistených korpusových nálezoch implikuje jeho prednostné používanie v súvislosti s úpravami trestnoprávných vzťahov vo vnútri Európskej únie s akcentáciou jeho možných rozdielov alebo snáh o harmonizáciu v rozličných členských štátoch. Túto skutočnosť explicitne dokladá napr. začlenenie ekvivalentu *Freiheitsentzug* do spojení ako *prevoz osoby vo väzbe alebo vo výkone trestu odňatia slobody cez územie tretieho členského štátu; v niektorých členských štátoch sa za trestné činy považujú niektoré menej závažné trestné činy; hostiteľský členský štát; rozlišovanie medzi pojmi členský vydávajúci štát a vykonávajúci členský štát*. V implicitnej rovine ide o odvolávanie sa napr. na Lisabonskú zmluvu, resp. na spoločné rámcové európske dokumenty, rozhodnutia či smernice.

Ostatné ekvivalenty

Keďže ostatné ekvivalenty trestnoprávneho pojmu *trest odňatia slobody* boli v korpuse doložené len vo frekvenciách dosahujúcich jednociferné hodnoty, majú zistenia vyplývajúce z ich analýzy len ilustračný charakter. Avšak aj tieto nesporne môžu slúžiť ako impulzy pri riešení prekladateľských problémov.

- **Nemecký výraz *Freiheitsentziehung*** je v štyroch (z piatich) zistených korpusových nálezoach súčasťou rovnakej formulácie, a síce *osoby, ktorým sa má doručiť predvolanie k nástupu trestu odňatia slobody* [nem. *Personen, denen die Ladung zum Antritt einer Freiheitsentziehung zugestellt werden muss*]. V jednom prípade sa viaže na podmienené uloženie trestu odňatia slobody.
- V prípade **termínu *Ersatzfreiheitsstrafe*** sa na základe ko-textu dá v oboch doložených prípadoch poukázať na spojitosť s *alternatívnou* trestnoprávnou sankciou.
- **Prekladový ekvivalent *Gesamtfreiheitsstrafe*** sa v korpuse používa v prípade *úhrnného* trestu odňatia slobody.
- **Spojenie *Haft ohne Bewahrung*** vyjadruje skutočnosť, že ide o nepodmienený trest odňatia slobody. Je však potrebné podotknúť, že v korpuse je táto okolnosť v jednom prípade vyjadrená len nepriamo (implicitne), teda analyzujúci si ju môže odvodiť len na základe širšieho kontextu a v druhom doloženom prípade je sformulovaná neštandardne, ako *bezpodmienený trest odňatia slobody*.¹¹ Aj táto okolnosť je dôkazom toho, že korpus môže síce slúžiť ako zaujímavý, ale len ako doplňujúci zdroj informácií a pri jeho analýze je nutný kritický pohľad na získané údaje.
- **Prekladové alternatívy *freiheitsentziehende Justizmaßnahmen, freiheitsberaubenden Maßnahmen* a *freiheitsentziehende Strafmaße*** doložené v skúmanom korpuse vykazujú na základe ich integrácie do ďalšieho textu spojitosť s justíciou mladistvých.

ZÁVER

Cieľom článku bolo prostredníctvom analýzy konkrétneho príkladu poukázať na možnosti, ktoré ponúka analýza korpusu v procese prekladu kolokácií v odbornom jazyku. Výhodou takéhoto prístupu je možnosť získať spektrum do rozličných možných (avšak nie nevyhnutne správnych) prekladových ekvivalentov, ktoré sa na základe dostupných ko-textuálnych a kontextuálnych informácií dajú vyhodnotiť zo širšieho pohľadu. Takáto možnosť pri narábaní s prekladovými slovníkmi spravidla nie je daná. Pre zvolený analyzovaný príklad – kolokáciu z oblasti trestného práva *trest odňatia slobody* – bolo prostredníctvom vyhľadávania v slovensko-nemeckom paralelnom korpuse Slovenského národného korpusu doložených dvanásť možných prekladových náprotivkov

¹¹ Štandardným vyjadrením alternatívy k podmienenému uloženiu trestu odňatia slobody je trest odňatia slobody uložený *nepodmienené*.

v nemeckom jazyku. Na základe korpusovej analýzy je pre jednotlivé ekvivalenty možné poukázať na osobitosti ich používania, ktoré sú zhrnuté v tabuľke č. 1. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že kým výraz *Freiheitsstrafe* sa dá vnímať ako najzaužívanejší prekladový ekvivalent, ostatné doložené ekvivalenty sú v korpuse používané zväčša špecificky, v súvislosti s istou komunikačnou situáciou, právnou oblasťou, sémantickou špecifikáciou alebo začlenením do konkrétnej kolokácie.

Tabuľka č. 1

Ekvivalent kolokácie <i>trest odňatia slobody</i> v nemeckom jazyku doložený prostredníctvom analýzy skúmaného korpusu	Špecifiká používania ekvivalentu doložené prostredníctvom analýzy skúmaného korpusu
Freiheitsstrafe	Zaužívaný prekladový ekvivalent s najširšou platnosťou
Haftstrafe	a) Používanie v oblasti práva v zahraničnej komunikácii Európskej únie s ostatnými štátmi, obzvlášť v kontexte porušovania ľudských práv b) Používanie v spojitosti s Talianskom.
Freiheitsentziehende Strafe	Používanie prednostne v spojeniach viažucich sa na <i>uplatňovanie zásady vzájomného uznávania rozsudkov v trestných veciach, ktorými sa ukladajú tresty odňatia slobody alebo opatrenia zahŕňajúce odňatie slobody</i>
Gefängnisstrafe	a) Používanie v oblasti práva v zahraničnej komunikácii Európskej únie s ostatnými štátmi, obzvlášť v kontexte porušovania ľudských práv b) Používanie v kontexte európskeho patentového práva
Freiheitsentzug	Používanie v kontexte trestnoprávných vzťahov v rámci Európskej únie
Freiheitsentziehung	Používanie dominantne ako súčasť reťazca <i>osoby, ktorým sa má doručiť predvolanie k nástupu trestu odňatia slobody</i>

Ekvivalent kolokácie <i>trest odňatia slobody</i> v nemeckom jazyku doložený prostredníctvom analýzy skúmaného korpusu	Špecifiká používania ekvivalentu doložené prostredníctvom analýzy skúmaného korpusu
Ersatzfreiheitsstrafe	Používanie v kontexte s <i>alternatívnou</i> trestnoprávnou sankciou
Gesamtfreiheitsstrafe	Používanie v prípade <i>úhrnného</i> trestu odňatia slobody
Haft ohne Bewährung	Používanie v prípade nepodmienečného trestu odňatia slobody
Freiheitsentziehende Justizmaßnahmen	Používanie v spojitosti s justíciou mladistvých
Freiheitsberaubenden Maßnahmen	
Freiheitsentziehende Strafmaße	

Na záver je potrebné zdôrazniť, že v procese prekladu kolokácií (nielen) z oblasti odborných jazykov korpus síce s určitou možnosťou môže poskytnúť cenné informácie, ktoré sa nenachádzajú v prekladových slovníkoch, avšak to neznamena, že formulácie doložené prostredníctvom korpusu je možné nekriticky preberať. Je dôležité uvedomiť si, že tieto majú slúžiť len ako podnet, resp. ako východisko pre ďalšiu analýzu a ako doplňujúci zdroj informácií, ktorý je potrebné preveriť a konfrontovať s inými informačnými zdrojmi. Analýzou korpusu, t. j. autentického textového materiálu, možno totiž len doložiť výskyt konkrétnych výrazov alebo viacslovných spojení v skúmanom korpuse a na základe analýzy ko-textu a kontextu odvodíť niektoré možné charakteristiky a špecifiká používania doložených výrazov a spojení. Pre výber vhodného prekladového ekvivalentu je ale rozhodujúca zhoda konceptov (*signifié*) medzi konkrétnymi výrazmi, resp. termínmi (či už jednoslovnými alebo viacslovnými) východiskového jazyka a cieľového jazyka. Na overenie takejto zhody konceptov však analýza korpusu sama o sebe zväčša nie je postačujúca.

LITERATÚRA

- Adamcová, Silvia. 2020. "Empirical Research of Collocations in Foreign Language Learning." *Advanced Education*, no. 14: 75-83. <https://doi.org/10.20535/2410-8286.197363>.

- Aleš, Martin. 2003. *Česko-německý právnícký slovník*. Praha: Linde.
- Arntz, Reiner, and Herbert Picht, and Klaus-Dirk Schmitz. 2014. *Einführung in die Terminologiarbeit*. Hildesheim, Zürich, New York: Georg Olms Verlag.
- Bahns, Jens. 1993. "Lexical Collocations. A Contrastive View." *ELTJ – English Language Teaching Journal* 47, 1993/1: 56-63. <https://doi.org/10.1093/elt/47.1.56>.
- Bürger, Josef et al. 1998. *Česko-německý hospodářský slovník. Wirtschaftswörterbuch Tschechisch-Deutsch*. Plzeň: Nakladatelství Fraus k.s.
- Cedillo, Ana Caro. 2004. *Fachsprachliche Kollokationen. Ein übersetzungsorientiertes Datenbankmodell Deutsch-Spanisch*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Čermák, František. 2000. "Combination, Collocation and Multi-word Units." In *Proceedings on the Ninth EURALEX International Congress*, edited by Ulrich Heid, and Stefan Evert, and Egbert Lehmann, 489-495. Stuttgart: Universität Stuttgart.
- DCEP: Digitálny korpus Európskeho parlamentu. Naposledy navštívené 9. februára 2022. <https://ec.europa.eu/jrc/en/language-technologies/dcep>.
- DGT-Acquis. Naposledy navštívené 9. februára 2022. <https://ec.europa.eu/jrc/en/language-technologies/dgt-acquis>
- DUDEN. 2014. *Das Herkunftswörterbuch. Duden. Band 7*. Berlin: Dudenverlag.
- Ďurčo, Peter. 2007. "Collocations in Slovak. Based on the Slovak National Corpus." In *Computer Treatment of Slavic and East European Languages. Slovanské a východoeurópske jazyky v počítačovom spracovaní*, edited by Jana Levická, and Radovan Grabík, 43-50. Bratislava: Tribun.
- Ďurčo, Peter, and Mária Vajičková. 2016. *Kollokationen im Unterricht. Ein Lehr- und Übungsbuch*. Nümbrecht: KIRSCH-Verlag.
- Ďuricová, Alena. 2016. *Preklad právnych textov. Teória, prax, konvencie, normy*. Banská Bystrica: Belianum 2016.
- Gašová, Zuzana. 2022. *Linguistische Aspekte von Rechtstexten. Ausgewählte Perspektiven mit Fokus auf das Sprachpaar Deutsch – Slowakisch*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač.
- Gergel, Peter. 2017. *Ekvivalenčná analýza všeobecných trestnoprávných pojmov*. Nümbrecht: KIRSCH-Verlag.
- Glück, Helmut. 2005. *Metzler Lexikon Sprache*. Stuttgart, Weimar: Verlag J. B. Metzler.
- Hausmann, Franz Josef. 2007. "Die Kollokationen im Rahmen der Phraseologie – Systematische und historische Darstellung." *Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik*. <https://doi.org/10.1515/zaa.2007.55.3.217>.
- Hirschmann, Hagen. 2019. *Korpuslinguistik. Eine Einführung*. Berlin: J. B. Metzler.
- Höppnerová, Věra. 1991. "Phraseologismen in der Fachsprache der Außenwirtschaft." DrSc diss., Technische Universität Dresden.
- Höppnerová, Věra. 2013. "Fachsprache der Außenwirtschaft unter dem Aspekt der Phraseologie." *Studia Germanistica. Acta Faulltatis Philosophicae Universitatis Ostraviensis*, Nr. 13/2013: 21-33.
- Ivanová, Martina. 2014. "Kolokácie v korpuse, viacsovné pomenovania v slovníku

- (úvodné poznámky k príprave slovníka viacslovných pomenovaní).” In *Jazyk je zá-
zračný organizmus... Metamorfózy jazyka a jazykovedy. Zborník príspevkov venova-
ných prof. PhDr. Ivorovi Ripkovi, DrSc., emer. Prof. PU, pri príležitosti jeho životného
jubilea*, edited by Mária Imrichová, and Jana Kesselová, 132-147. Prešov: Filozofická
fakulta Prešovskej univerzity v Prešove.
- Králik, Lubor. 2015. *Stručný etymologický slovník slovenčiny*. Bratislava: VEDA.
- Kratochvílová, Iva. 2011. *Kollokationen im Lexikon und im Text. Mehrwortverbindungen
im Deutschen und Tschechischen*. Berlin: LIT.
- Krenčeyová, Anna, and Ivan Krenčey. 2002. *Nemecko-slovenský a slovensko-nemecký
prekladateľský slovník. Právo – ekonomika. Fachwörterbuch. Recht – Wirtschaft*. Bra-
tislava: Vydavateľstvo Krenčey.
- Lemnitzer, Lothar – Zinsmeister, Heike. 2006. *Korpuslinguistik. Eine Einführung*. Tübin-
gen: Gunter Narr Verlag.
- Mandáková, Alexandra. 2020. “Plurilingvalizmus, plurilingválna a plurikultúrna kom-
petencia a ich aplikácia v procese výučby.” In *Humanitné a spoločenské vedy v pregra-
duálnom vzdelávaní*, edited by Daniel Lančarič, 67-93. Bratislava: Z-F LINGUA.
- Mügllová, Daniela, and Oľga Wrede, and Edita Gromová. 2020. *Herausforderungen der
Globalisierung. Translationswesen in der Slowakei vor dem Hintergrund interna-
tionaler Kulturprozesse*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač.
- Munková, Jindřiška, and Stanislav Liška, and Ernst Giese. 2006. *Odborné česko-německé
právnícké názvosloví*. Praha: C.H.Beck.
- Ondrčková, Eva, and Danuša Lišková, and Jana Pospíšilová. 2005. *Slovensko/nemecký
ekonomický slovník*. Bratislava: SPN.
- Perkuhn, Rainer – Keibel, Holger – Kupietz, Marc. 2012. *Korpuslinguistik*. Paderborn:
Wilhelm Fink.
- Scherer, Carmen. 2006. *Korpuslinguistik*. Heidelberg: Winter Universitätsverlag.
- Slovenský národný korpus*. Naposledy navštívené 9. februára 2022. <https://korpus.sk/>
- Snell-Hornby, Mary, and Hans G. Hönl, and Paul Kußmaul, and Peter A. Schmitt.
2015. *Handbuch der Translation*. Tübingen: Stauffenburg Verlag.
- Steyer, Kathrin. 2013. *Usuelle Wortverbindungen. Zentrale Muster des Sprachgebrauchs
aus korpusanalytischer Sicht*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Šimková, Mária, and Katarína Gajdošová, and Beáta Kmeťová, and Marek Debnár. 2017.
Slovenský národný korpus. Texty, anotácie, vyhľadávania. Bratislava: Jazykovedný ús-
tav L. Štúra Slovenskej akadémie vied.
- Štefčík, Jozef. 2018. *Einblicke in das Gerichtsdolmetschen in der Slowakei und seine
methodisch-didaktischen Ansätze*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač.
- Štefaňáková, Jana. 2014. “Právne systémy nemecky hovoriacich krajín a ich terminolo-
gické špecifiká v oblasti rodinného práva v komparácii” In *Od textu k prekladu IX.*,
edited by Alena Ďuricová, 160-177. Praha: Jednota tlumočníků a překladatelů.

- Štefková, Marketa. 2018. "Boundaries of (un)translatibility of national legal terminology in the context of European harmonization tendencies." *Roczniki humanistyczne*, vol. 66, no. 5: 39-48. DOI: <http://dx.doi.org/10.18290/rh.2018.66.5s-5>.
- Úradný vestník Európskej únie, stiahnuté z <http://apertium.eu/data, oj4-ss-1, 2011-09-02>.
- Vajičková, Mária. 2014a. "Kolokácie vo vyučovaní cudzích jazykov." In *Romanoslavica*. 2014, ročník 50, číslo 2, s. 113-127.
- Vajičková, Mária. 2014b. "Zur Abgrenzung von Kollokationen." *Auf dem Weg zu Texten und Kontexten: Festschrift für Ivan Cvrkal*, edited by Mária Vajičková, and Andrea Mikulášová, and Roman Mikuláš, 179-190. Nümbrecht: KIRSCH-Verlag.
- Wrede, Oľga. 2020. *Theoretische-pragmatische Reflexionen zur interlingualen Übersetzung ausgewählter Textsorten des Strafprozessrechts. (Deutsch – Slowakisch)*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač.
- Zákon č. 300/2005 Z. z. *Trestný zákon. § 32 Druhy trestov*. Naposledy navštívené 9. februára 2022. <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300>.

doc. Mgr. Zuzana Gašová, PhD.
Fakulta aplikovaných jazykov
Ekonomická univerzita v Bratislave
Dolnozemska cesta 1
852 35 Bratislava
Zuzana.Gasova@euba.sk